MAREA ISTORIE A TACTICILOR DE JOC (II)

DE LA CALCIO FLORENTIN LA 1-4-3-3, EVOLUȚIA JOCULUI DE FOTBAL DE-A LUNGUL ANILOR ȘI DE-A LATUL LUMII

de JEAN PHILIPPE RETHACKER ziarist francez

Și astfel s-a născut „betonul", betonul defensiv, arma celor slabi, al cărui nume și folosință se vor răspîndi rapid înainte de a se implanta în Italia cîțiva ani mai tîrziu, pe o treaptă mai ridicată, sub influența aceluiași **Helenio Herrera**.

1952: UNGURII, STRĂMOȘII AȘEZĂRII 1—4—2—4

Cînd se fac cercetări asupra originilor așezării 1—4—2—4 ești constrîns să te limitezi la cîteva ipoteze: noi am arătat deja că lacătul lui **Karl Rappan** ca și „diagonala" braziliană, au constituit o primă etapă a întăririi defensivei pînă s-a ajuns la patru fundași și doar la doi oameni de legătură cu atacul.

Se pare însă că ungurii, înaintea brazilienilor din 1958, au lansat această așezare.

S-a spus de multe ori în cursul acestui studiu că evoluția tacticilor a fost întotdeauna dominată de eterna bătălie dintre atacanți și apărători și unii și alții luîndu-și, alternativ, partea leului.

WM-ul și „lacătul" au sfîrșit prin a-i lega de picioare pe atacanți, reduși pentru cea mai mare parte a timpului la trei oameni. Marcajul individual care fi întovărășește a dus la provocarea revoltei înaintașilor. Pentru

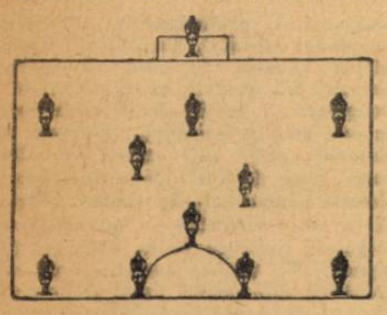

a scăpa de această supraveghere nemiloasă, aceștia din urmă s-au gîndit să părăsească baza lor de plecare obișnuită și să se deplaseze fără încetare înainte și înapoi, de la dreapta la stînga, angrenînd apărătorii adverși atașați și făcînd breșe în tot sistemul defensiv advers.

Au fost oare brazilienii primii care au găsit această strategie care constă în a opune fundașului central advers doi centri atacanți, în locul unuia singur? În realitate, sîntem obligați să evocăm mai întîi (și mai ales) echipa Ungariei, antrenată de **Gustav Sebeș** care, începînd cu Jocurile Olipice de la Helsinki (1952), va domina cîțiva ani lumea fotbalului grație atît talentului excepțional al jucătorilor săi, cît și unei organizări de joc noi și foarte raționale.

Tehnicienii unguri au început mai întîi prin a readuce la suprafață o veche stratagemă, folosită de cehoslovaci încă înainte de al doilea război mondial, un truc care constă în a face din centrul înaintaș nu un finalizator, ci un pregătitor al atacului. **Gustav Sebeș** a construit deci echipa sa cu un „nr. 9" care, în realitate, evolua în mijlocul terenului, în spatele celor doi interi ai săi promovați ca vîrfuri de atac, marcatori de goluri: „arcașul" (nr. 9) era **Hidegkuti**, cele două „săgeți" (nr. 8 și nr. 10) erau **Kocsis** și **Puskaș**.

Vă imaginați urmarea: în ziua în care ungurii, cu falsul lor centru înaintaș și cu cei doi interi deveniți vîrfuri s-au prezentat pe gazonul sacru de pe Wembley, în fața echipei naționale engleze rămasă credincioasă WM-ului, s-a întîmplat catastrofa și faimosul 6—3 din 1953. Apărătorii englezi s-au găsit în mod constant unul în fața a doi adversari, fiind mătură ca șomoioagele de paie, de vînt.

Dar pe măsură ce modificau natura atacanților lor, ungurii își echilibrau propria lor apărare. Mai întîi de toate pentru că ei au renunțat la marcajul individual și i-au preferat o supraveghere în zonă, ceea ce le-a dat fundașilor mai mult timp de gîndire. Apoi, prevăzînd o contralovitură au căutat un antidot pentru jocul lor prea ofensiv. Pentru aceasta, unuia dintre cei doi mijlocași (**Zakarias**) i-a fost injectată o doză mai mare de prudență și a fost însărcinat să stea mai aproape de cei trei fundași ai săi. Acest mijlocaș defensiv anunța pe cel de al doilea fundaș central al brazilienilor, în 1958. Cît despre celălalt mijlocaș (**Bozsik**), el avea ca misiune să-l ajute pe **Hidegkuti** în sarcina sa de susținător al atacului și de strateg ofensiv, mergînd pînă la a-și încerca singur puterile șutînd la poartă.

Ungurii vor mai aduce și alte contribuții la evoluția tacticilor. Marcajului individual, intrat în sîngele jucătorilor și antrenorilor, ei îi vor substitui marcajul în zonă care transformă apărarea porții într-o luptă colectivă a celor patru fundași. Terenul fiind separat în patru zone longitudinale, fiecare dintre cei patru fundași se instala într-una din aceste zone și supraveghea adversarul evoluînd în terenul său. Dar ei, la nevoie, erau gata să-și părăsească această zonă și să-și urmeze adversarul.

Această apărare colectivă a fost repede însoțită de o altă stratagemă tactică destinată să combată jocul în adîncime al atacanților adeverși. A fost actul de naștere al apărării în linie (cu folosirea ofsaidului) pe care **Pierre Pibarot**, influențat de jocul ungurilor, a introdus-o în Franța prin anii 1956—1957 și pe care Anderlecht, clubul campion al Belgiei, o va sistematiza.

1958: BRAZILIENII ȘI 1—4—2—4

Formulă seacă, matematică, 1—4—2—4 se născuse și va atinge apogeul în 1958, cu prilejul celui de al VI-lea campionat mondial de fotbal, disputat în Suedia și marcat prin triumful incontestabil al Brazilei.

Între vechea lor „diagonală" și noul sistem unguresc, brazilienii — dornici să închege, în sfîrșit, într-o organizare de joc rațională extraordinarele lor calități individuale — au terminat prin a-și găsi echilibrul; prin prudență defensivă, mai întîi de toate, ei au găsit că e bine să așeze doi fundași centrali în fața portarului lor, doi jucători (un mijlocaș avansat și un inter retras) în mijlocul terenului și două vîrfuri în centrul atacului lor.

Și, totuși, brazilienii au mers și mai departe în căutarea echilibrului. Mai întîi de toate, campionii lumii din 1958, dînd din nou credit apărării în linie, și-au plasat cei doi fundași centrali, **Orlando** și **Bellini**, unul lîngă altul, dar puțin mai în spatele celor doi fundași laterali, **Djalma** și **Nilton Santos**. Pe de altă parte, ei au făcut din **Pele** și **Vava**, atacanții lor centrali, vîrfurile cele mai avansate ale atacului, așezați ceva mai înaintea celor două extreme.

1960: CATENACCIO

Această întărire a apărării centrale, care n-a încetat să se accentueze de-a lungul anilor, a fost și mai mult în atenția antrenorilor o dată cu intrarea în scenă a lui **Helenio Herrera** și a fotbalului italian. „Cupa campionilor europeni", născută în 1956, a jucat, de altfel, un rol foarte important în această privință.

Între 1956 și 1962, cea mai mare competiție inter-cluburi din lume a fost dominată de echipe ofensive, ca Real Madrid (cu **Di Stefano**), Reims (cu **Kopa**) și Benfica (cu **Aguas** și **Eusebio**). După aceea a sunat ora „calcio"-ului și a milanezilor. În 1963, A. C. Milan, echipă cu un joc bazat pe o apărare masivă și întărită, în experimentare de cîțiva ani în cluburile italiene, cucerea „cupa" pe seama Benficăi. Dar Internazionale, antrenată de **Helenio Herrera**, își lustruia armele. Fost apărător atletic, aspru și realist, fost responsabil al lui Stade Français și

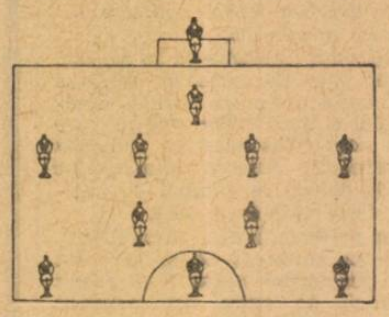

al Barcelonei, el a montat o adevărată mașină infernală care va da peste cap toate valorile și toate tacticile folosite în Europa.

Celor patru atacanți adverși, H. H. le-a opus patru gardieni care nu-i lăsau pe înaintași să miște nici măcar un deget (deci: revenire la marcajul individual al vechiului WM). În spatele acestor patru apărători, un fundaș suplimentar, „il libero", **Picchi**, cu sarcina de a-și dubla coechipierii în caz de nevoie. În fața acestor cinci apărători, doi mijlocași fac naveta și supraveghează buturile adverse. Cît despre atacanți, ei sînt reduși la trei și plasați deci, în inferioritate numerică în fața apărării adverse.

Eficacitatea acestui nou sistem denumit „catenaccio" („lacăt" — în limba italiană) este foarte ușor explicabilă. Echipa care-l practică acceptă în mod voit să lase adversarului controlul jocului, îl atrage, deci, pe aceșta din urmă în propria sa jumătate de teren unde, cu toate astea, întărirea defensivei îl oprește — practic — să se apropie de poartă. Și, în cazul în care balonul a fost cucerit, se declanșează instantaneu pericolul pentru poarta adversă: prin cîteva pase lungi, în adîncime, destinate vîrfurilor rapide și percutante care-și văd sarcina ușuartă întrucît au în față un teren aproape gol, iată-i pe cei ce pînă aci se apărau, în fața porții adverse, foarte aproape de țintă, cu golul în buzunar.

Puțin cîte puțin, H. H. și-a perfecționat tactica: atunci cînd jucătorii săi au dobîndit o oarecare experiență (în special apărătorii), le cere să-și... schimbe părul și să devină cît mai repede, aproape instantaneu, din apărători — veritabili atacanți. Astfel că adesea pericolul vine din spate. În felul acesta **Facchetti**, fundaș stînga, poate să profite cîte o dată de dublajul pe care-l face **Picchi**, „il libero", și de spațiile deschise create pe stînga prin replierea falsei aripi — **Corso**, pentru a pătrunde cu îndrăzneală în apărarea adversă și pentru a marca goluri.

Luptei clasice, i-a urmat, în fotbal, războiul de hărțuială, în care surpriza și efectul ei au un rol esențial. Se marchează puține goluri, dar sînt îngăduite și mai puține. Cel mai adesea e suficient să reușești un avantaj minim, care să fie apoi păzit. Astfel, Inter-ul lui **Helenio Herrera**, făcut mai mult pentru a cîștiga bătălii decît pentru a seduce și cuceri, și-a apropriat toate „coroanele" italiene și europene, propagînd în lume o metodă de joc dezgolită de orice romantism, violent criticată, dar teribil de eficace.

1962: APĂRAREA ÎN LINIE

Față de catenaccio, așezarea 1—4—2—4 (și mai ales apărarea, cu patru fundași așezați în linie) lupta pentru a păstra supremația și avantajul în bătăliile tactice. În multe țări, mai ales în Franța și Belgia, „linia" și folosirea ofsaidului se răspîndesc și sînt folosite. Anderlecht, campioana Belgiei, a fost multă vreme modelul perfect.

Pentru a lupta împotriva jocului și a paselor în adîncime, cei patru fundași, acționînd colectiv (punct de plecare: apărarea în zonă) se mulțumesc să rămînă pe aceeași linie pentru a pune în poziție de ofsaid atacantul advers lansat în adîncime pentru a primi pasa partenerului său. Cum? Foarte simplu: rămînînd pe loc, imobili și insensibili la aceste șarje. De altfel, acest 1—4—2—4, sistematizat, cere în orice moment de la jucători un altruism total, ca și sacrificarea propriilor lor calități individuale sau a inițiativelor lor personale.

„Linia", prin spiritul în care este practicată, recurge permanent la jocul ofensiv dar, în același timp, datorită lipsei totale a unei acoperiri a celor patru fundași, este de o vulnerabilitate defensivă incontestabilă.

De-a lungul meciurilor și a sezoanelor, rezultatele internaționale vin să arunce îndoiala asupra eficacității așezării 1—4—2—4 bizuită pe o apărare în linie. Chiar Anderlecht (imitată de echipa Belgiei care nu este decît copia sa fidelă), incapabilă să confirme valoarea sa incontestabilă de altfel, în „C.E.C.", prea adesea victimă a ușurătății defensivei sale în fața echipelor britanice sau italiene, a evoluat...

1962: 1—4—3—3

Campionatul mondial din 1962, desfășurat în Chile, a demonstrat că WM-ul a murit: toate echipele naționale care au fost prezente acolo s-au bazat pe o apărare centrală întărită ca, de pildă, Brazilia, Cehoslovacia, Chile, Iugoslavia, clasate pe primele patru locuri, în timp ce betonul R.F. a Germaniei, cantenaccio-ul Italiei sau „lacătul" Elveției n-au fost prea convingătoare.

Brazilia însă, consacrată campioană a lumii pentru a doua oară în patru ani, a apărut cu o nouă fază a evoluției tacticilor de joc, aceea care va consta din întărirea mijlocului terenului. 1—4—2—4 a început să cedeze teren în favoarea așezării 1—4—3—3. Falsa extremă stîngă braziliană din 1958 (**Zagalo**) s-a transformat într-un al treilea mijlocaș. Pozițiile și rolurile își capătă contur, încetul cu încetul. Acțiunile de atac își află tot mai mult izvorul în fundași, iar primii apărători sînt atacanții. Cît despre jucătorii de mijlocul terenului, ei se înmulțesc ca număr și cresc în valoare.

1967: „LACĂTUL MOBIL"

Anglia — campioană a lumii în 1966, Saint Etienne — campioană a Franței în 1967, Celtic Glasgow — cea mai bună echipă de club în 1967 pe vechiul continent, ca și atîtea altele, scot în evidență pe plan tactic, noua schimbare survenită în ultimii doi-trei ani.

Bătălia a făcut furori multă vreme între partizanii așezării 1—4—2—4 și adepții catenacciolui. Ca în orice polemică, excesul și pasiunea au zămislit greșeli și erezii, au rupt echilibrul.

Revenind la această eternă noțiune a echilibrului, alegînd un mijloc just între implacabila rigoare defensivă a betonului și ofensiva dezlănțuită a așezării 1—4—2—4, echipele actuale au făcut să înscriem ultimul capitol al studiului nostru.

Azi a devenit imposibil să renunți la orice acoperire în apărare, fie că este permanentă sau temporară, fixă sau mobilă. „Linia" și ofsaidul au fost abandonate chiar de o echipă ca Anderlecht, cu toate să ele i-au adus de toate, glorie și bogăție, în afară de cucerirea unei poziții de frunte pe scara internațională a competițiilor. Este, totodată, semnificativă această schimbare în tactica Anderlechtului. Se poate spune că, la ora actuală, nici o echipă de valoare națională sau internațională nu folosește integral apărarea în linie.

Cu toate astea, evoluția fotbalului n-a mai consacrat încă o dată triumful lacătului sau al catenaccio-ului care, cere o cheltuială prea mare din punct de vedere fizic și nervos din partea jucătorilor și, în plus, nu se confirmă cîtuși de puțin ca spectacol în cazul în care jucătorii care-l aplică sînt limitați ca valoare individuală și, prea adesea, descurajează spectatorul atunci cînd se limitează la un simplu sistem defensiv și distructiv.

O dată cu sporirea numărului mijlocașilor de la doi la trei, cu intenția de a se ajunge la patru, un sistem defensiv mixt și-a făcut apariția, ceea ce de altfel corespunde atît marilor progrese realizate la capitolul tehnică de apărători și de mijlocași, cît și unei evoluții identice în materie de marcaj: între o apărare în zonă și marcajul individual strict, s-a instaurat un marcaj individual în zonă, ceea ce lasă apărătorilor un minimum de libertate și de inițiativă avînd în grijă eficacitatea și protecția porții.

Englezii, cîștigători ai campionatului „lor" mondial în 1966, au mers chiar foarte departe în materie de 1—4—3—3 pentru că au jucat fără aripi (înlocuite de fundași foarte ofensivi), dar cu un mijloc al terenului cu trei jucători în poziție defensivă și cu patru în poziție ofensivă (unul dintre mijlocași, **Stiles** sau **Moore** își părăsea baza sa ofensivă pentru a veni în ajutorul atacului). Dimpotrivă, apărarea englezilor se zăvora dacă adversarul se dovedea amenințător, **Stiles** și **Moore** devenind apărători cen-

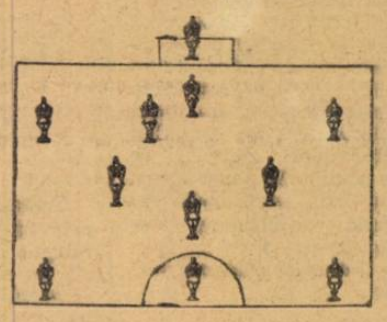

trali și permițînd lui **Jackie Charlton** să acționeze ca acoperitor al apărării.

Saint Etienne a ales și ea, de asemenea, așezarea 1—4—3—3. **Mekloufi** nu trebuie considerat efectiv ca un creator de atacuri mai mult decît un finalizator. Dar activitatea sa de susținător nu este ea oare completată în mod constant prin jocu celor doi mijlocași, **Jacquet** și **Herbin** care gravitează în jurul lui și chiar nu se feresc să se angajeze în adîncime pentru a primi pasele sale?

Celtic Glasgow care a cucerit de o manieră eclatantă „Cupa campionilor europeni" — 1967, a impus în fața unui Inter în declin, un sistem de joc asemănător, în care dragostea pentru atac, pentru ofensivă, nu excludea apărarea cu acoperire asigurată de fundașul central **Mac Neil** atunci cînd terenul scoțienilor era atacat.

Cît despre reprezentativa Franței, cea condusă de **Louis Dugauguez**, se poate spune că a adoptat sistemul de joc practicat de St. Etienne (plecînd de la **Bosquier** și **Herbin**, jucători cheie în ambele echipe).

●

Care va fi acum viitoarea etapă de dezvoltare? În cazul în care regulile de joc nu vor suferi nici o modificare (în special cea a ofsaidului) tacticile vor deveni tot mai suple, dar în nici un caz nu va apărea ceva care să dea totul peste cap.

După ce s-a... dezagregat an după an, acel 1+10 din 1860 va reapare poate într-o zi, dar într-o altă formă: cei zece jucători de cîmp arătîndu-se capabili, de data asta, de a fi toți laolaltă cînd apărători, cînd atacanți. Toate celelalte sporturi colective (handbal, baschet, rugbi) urmează aceeași evoluție.